

Raad van de
Europese Unie

Brussel, 12 december 2023
(OR. en)

16588/23

LIMITE

**ELARG 91
COWEB 161
COEST 657**

NOTA

van:	het secretariaat-generaal van de Raad
aan:	Raad
nr. Comdoc.:	COM (2023) 690 FINAL
Betreft:	Ontwerpconclusies van de Raad over uitbreiding

Ter voorbereiding van de zitting van de Raad Algemene Zaken op 12 december 2023 gaan hierbij voor de delegaties de na besprekingen in het Comité van permanente vertegenwoordigers door het voorzitterschap opgestelde ontwerpconclusies van de Raad over uitbreiding. De tekst wordt ter bespreking en goedkeuring voorgelegd aan de Raad.

RAAD ALGEMENE ZAKEN**ONTWERPCONCLUSIES VAN DE RAAD OVER UITBREIDING**

1. De Raad neemt terdege nota van de mededeling van de Commissie van 8 november 2023 over het uitbreidingsbeleid van de EU met daarin de verslagen over Montenegro, Servië, Noord-Macedonië, Albanië, Bosnië en Herzegovina, Kosovo*, Turkije, Oekraïne, de Republiek Moldavië (hierna: Moldavië) en Georgië.
2. De Raad bevestigt zich voor uitbreiding te zullen inzetten in overeenstemming met de hernieuwde consensus over uitbreiding, die door de Europese Raad in december 2006 en in de daaropvolgende conclusies van de Raad en de Europese Raad is bekrachtigd. In aansluiting op voorgaande Raadsconclusies en in het kader van de politieke criteria van Kopenhagen herhaalt de Raad dat er eerlijke en strikte voorwaarden moeten worden gehanteerd en dat de beginselen van de eigen merites en omkeerbaarheid in acht moet worden genomen. De Raad benadrukt dat de EU haar eigen ontwikkeling moet kunnen aanhouden en verdiepen, inclusief haar capaciteit om nieuwe leden op te nemen. De Raad blijft van de partners verwachten dat zij hun verantwoordelijkheid nemen en de geloofwaardigheid van hun toezeggingen en politieke wil laten zien door de noodzakelijke hervormingen door te voeren en tastbare vooruitgang te boeken met betrekking tot de fundamentele beginselen.

* Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244/1999 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

3. Uitbreiding is een geostrategische investering in vrede, veiligheid, stabiliteit en welvaart. Het is een drijvende kracht achter het verbeteren van de economische en sociale omstandigheden van de Europese burgers en het verkleinen van de verschillen tussen landen, en het moet de waarden waarop de Unie is gegrondvest bevorderen. Zowel de EU als de toekomstige lidstaten moeten klaar zijn voor een verdere uitbreiding. Landen die lidstaat willen worden, moeten hun hervormingsinspanningen, met name op het gebied van de rechtsstaat, opvoeren, zoals het op verdiensten gebaseerde karakter van het toetredingsproces dit vereist, en met de hulp van de EU. Tegelijkertijd moet de Unie intern de nodige voorbereidingen treffen en hervormingen doorvoeren. Wij zullen onze langetermijnambities bepalen en kiezen hoe wij deze zullen verwezenlijken. Wij zullen aandacht besteden aan belangrijke kwesties die verband houden met onze prioriteiten en beleid, en aan onze slagvaardigheid. Dit zal de EU sterker maken en de Europese soevereiniteit ten goede komen.
4. Ruslands aanvalsoorlog tegen Oekraïne toont aan dat uitbreiding ook een strategische prioriteit is. In dat verband herinnerend aan de agenda van Thessaloniki van 2003 en de conclusies van de Europese Raad van juni 2022 bevestigt de Raad volledig en ondubbelzinnig vast te houden aan het perspectief voor EU-lidmaatschap van de Westelijke Balkan, Oekraïne, Moldavië en Georgië, en herhaalt hij dat hun toekomst binnen de Europese Unie ligt. Turkije blijft een kandidaat-lidstaat en een belangrijke partner op veel gebieden van gemeenschappelijk belang.
5. Het omarmen van en zich committeren aan de waarden waarop de EU is gegrondvest, en het nakomen van de verplichtingen die vereist zijn voor het EU-lidmaatschap, zijn essentieel voor alle partners die willen toetreden. De Raad herhaalt dat de rechtsstaat een van de fundamentele waarden is waarop de EU is gegrondvest en een onmisbare voorwaarde blijft voor vooruitgang in de richting van EU-lidmaatschap. Aanhoudende en onomkeerbare hervormingsresultaten op het gebied van de rechtsstaat en de grondrechten, de werking van democratische instellingen, met inbegrip van de-polarisatie, openbaar bestuur en economische criteria, blijven de belangrijkste ijkpunten waartegen vorderingen in de richting van EU-lidmaatschap worden afgezet.

6. De bescherming van de grondrechten staat centraal in de waarden van de EU. De Raad besteedt bijzondere aandacht aan de vorderingen van de partners op dit gebied en herinnert eraan dat geloofwaardige maatregelen om de gemelde tekortkomingen aan te pakken een algemene prioriteit zijn. In deze context herhaalt de Raad het belang van de handhaving van de rechten van het kind en de rechten en niet-discriminerende behandeling van personen die tot minderheden behoren en personen in kwetsbare situaties, zoals de Roma, personen met een handicap, lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen (LGBTI) en personen die tot nationale minderheden behoren. Wat gendergelijkheid betreft, herhaalt de Raad dat de empowerment en het volledige genot van de grondrechten van vrouwen en meisjes moeten worden gewaarborgd. De Raad herinnert eraan dat vrijheid van meningsuiting, vrijheid en pluriformiteit van de media belangrijke pijlers van een democratische samenleving zijn en dat concrete en tastbare resultaten op deze cruciale gebieden van essentieel belang blijven.
7. De Raad onderstreept tevens dat de partners vooruitgang moeten boeken met de alomvattende hervorming van het justitiële stelsel, de bestrijding van corruptie, met inbegrip van de oligarchisatie, en de bestrijding van de georganiseerde misdaad. De Raad herinnert eraan dat een solide staat van dienst op het gebied van definitieve veroordelingen en inbeslagneming en confiscatie van criminele vermogensbestanddelen onontbeerlijk blijft in de strijd tegen de georganiseerde misdaad.
8. In de Westelijke Balkan blijft doortastendheid nodig om verzoening en regionale stabiliteit te bevorderen, onder meer om de bilaterale geschillen en problemen uit het verleden tussen de partners op te lossen, in overeenstemming met het internationaal recht en gevestigde beginselen, met inbegrip van het akkoord inzake statenopvolging.
9. De Raad onderstreept met klem dat het van cruciaal belang is dat de samenwerking rond kwesties van buitenlands beleid verder wordt verdiept, en dat de Unie verwacht dat de partners zich volledig aansluiten bij het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU (GBVB), waaronder de beperkende maatregelen, een belangrijk aspect van het EU-integratieproces en een sterke uiting van de strategische keuze en plaats van een partner in een gemeenschap van waarden. De EU blijft de partners steunen en bijstand verlenen, met name de partners die zich volledig hebben aangesloten bij het GBVB, onder meer om hun weerbaarheid tegen hybride dreigingen te verbeteren. Het is van het grootste belang dat omzeiling van de beperkende maatregelen van de EU, waaronder die in reactie op de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne, wordt voorkomen.

10. De Raad is ingenomen met de succesvolle samenwerking met partners op het gebied van de bestrijding van hybride dreigingen, alsook op het gebied van de bestrijding van terrorisme, radicalisering en georganiseerde misdaad, en blijft vastbesloten de samenwerking op deze gebieden verder te verdiepen. De bestrijding van informatiemanipulatie, waaronder desinformatie, blijft een belangrijke prioriteit. De Raad herinnert eraan dat de Europese Unie haar samenwerking met partners ter bestrijding van valse Russische narratieven over de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne en desinformatie over die oorlog zal opvoeren.
11. Irreguliere migratie blijft een belangrijke uitdaging en vereist voortdurende samenwerking en coördinatie met alle partners. De Raad prijst de partners van de Westelijke Balkan voor hun constructieve samenwerking, en Turkije voor zijn aanhoudende inspanningen om een van 's wereld grootste aantallen vluchtelingen op te vangen. De Raad onderstreept tevens dat het van cruciaal belang is dat de partners hun visumbeleid afstemmen op dat van de EU.
12. De Raad roept alle partners op naar hun burgers toe duidelijk te communiceren over de voordelen en verplichtingen die voortvloeien uit hun respectieve traject naar de EU, en ook hun eigen toewijding aan de EU-waarden en de noodzakelijke hervormingen te benadrukken.
13. De EU zal haar steun op alle niveaus blijven vergroten en intensiveren om de politieke, economische en sociale transformatie van de toekomstige EU-lidstaten te ondersteunen, op basis van de concrete vooruitgang die wordt geboekt op het gebied van de rechtsstaat en sociaal-economische hervormingen, alsook op basis van de naleving door de partners van de waarden, regels en normen van de EU. De EU zal haar aanzienlijke financiële en technische bijstand aan partners voortzetten, met name via het instrument voor pretoetredingssteun (IPA) en het instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking – Europa in de wereld (NDICI – Europa in de wereld), alsook via twinning en TAIEX. In het kader van de beginselen van conditionaliteit en “eerst het beleid” is deze financiële bijstand bedoeld om partners te helpen bij het doorvoeren van hervormingen en het bereiken van volledige aanpassing aan het EU-acquis.

14. De Raad blijft vastbesloten de partners dichter bij de EU te brengen, het pad voor toetreding voor te bereiden en hun burgers reeds tijdens het uitbreidingsproces concrete voordelen te bieden. Daartoe moedigt de Raad aan aanvullende maatregelen te verkennen om de geleidelijke integratie op een op verdienste gebaseerde en omkeerbare wijze verder te bewerkstelligen, zoals door de Europese Raad in juni 2022 is gevraagd. De Raad onderstreept hoe belangrijk het is dat het potentieel van de bestaande rechtsinstrumenten ten volle wordt benut, en ziet uit naar de bespreking van voorstellen voor verdere geleidelijke integratie op weg naar volledig lidmaatschap, met inbegrip van een verdere verdieping van de sectorale samenwerking van de EU met de partners op gebieden van gemeenschappelijk belang, voortbouwend op de herziene uitbreidingsmethode. In dit verband neemt de Raad nota van de mededeling van de Commissie over een nieuw groeiplan voor de Westelijke Balkan, dat tot doel heeft de sociaal-economische convergentie tussen de Westelijke Balkan en de EU op basis van strenge voorwaarden te versnellen en de regio aan te moedigen meer vaart te zetten achter EU-gerelateerde hervormingen op fundamentele gebieden ter ondersteuning van hun EU-traject. De voorgestelde uitvoering ervan zal naar verwachting onder meer worden gekoppeld aan vorderingen op het gebied van het acquis, regionale samenwerking en constructieve deelname van Servië en Kosovo aan de door de EU gefaciliteerde dialoog. Het regionaal beleid van het Oostelijk Partnerschap zal ook Oekraïne, Moldavië en Georgië blijven ondersteunen op hun EU-traject.

MONTENEGRO

15. De Raad is ingenomen met de vorming van de nieuwe regering en moedigt haar aan snel vooruitgang te boeken met het EU-traject en de strategische koers van Montenegro. Er zijn politieke consensus en politieke wil nodig om de werking van de democratische instellingen zo spoedig mogelijk te herstellen en de reeds lang bestaande hervormingstoezeggingen na te komen.
16. De Raad verwelkomt de algemene vooruitgang bij de toetredingsonderhandelingen tot dusver, waarbij de 33 gescreende hoofdstukken zijn geopend en drie hoofdstukken voorlopig zijn afgesloten. Montenegro moet zijn inspanningen onverwijld opnieuw toespitsen op het voldoen aan de tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24 over de rechtsstaat. Er zullen voorlopig geen nieuwe hoofdstukken worden afgesloten voordat deze mijlpaal is bereikt. De Raad herinnert eraan dat vooruitgang met deze hoofdstukken essentieel is en het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen zal blijven bepalen.

17. De Raad herinnert eraan dat dringend werk moet worden gemaakt van het herstel van de werking van de belangrijkste rechterlijke instanties, en met name van de nog lopende benoemingen, en dat de doorvoering van cruciale justitiële hervormingen moet worden versneld en verdiept, teneinde een onafhankelijk, efficiënt en kwalitatief hoogwaardig gerechtelijk apparaat te waarborgen. De Raad is ingenomen met de benoeming van de zevende rechter bij het Grondwettelijk Hof, dat nu volledig operationeel is.
18. De Raad moedigt Montenegro aan meer inspanningen te leveren, meer bepaald op kritieke gebieden zoals de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad. De Raad erkent dat Montenegro, ondanks de geboekte vooruitgang, zijn staat van dienst op het gebied van onderzoeken, vervolgingen, definitieve veroordelingen en inbeslagneming en confiscatie van criminele vermogensbestanddelen moet verbeteren.
19. De Raad neemt nota van enige vooruitgang, maar moedigt Montenegro ook aan meer inspanningen te leveren op het gebied van vrijheid van meningsuiting en media, met inbegrip van de institutionele bescherming van journalisten tegen alle vormen van geweld.
20. Wat de economische criteria betreft, is de Raad ingenomen met de sterke opleving en gestage groei van de economie, de stabiliteit van de bancaire en de financiële sector, en de verbetering van de arbeidsmarkt. De Raad moedigt Montenegro aan structurele hervormingen door te voeren, de overheidsschuld te verminderen en zijn inspanningen om de budgettaire governance en transparantie te bevorderen, voort te zetten.
21. De Raad is verheugd over de inzet van de regering bij de verdere uitbouw van regionale samenwerking en het bevorderen van goede nabuurschapsbetrekkingen.
22. De Raad prijst Montenegro nadrukkelijk voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en voor het feit dat Montenegro zich reeds lang vastberaden en volledig aansluit bij het GBVB van de EU, inclusief de beperkende maatregelen van de EU – een sterk signaal van Montenegro's strategische gehechtheid aan zijn EU-traject. Ook is de Raad verheugd dat Montenegro actief blijft deelnemen aan missies en operaties van de EU in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB).

SERVIË

23. Herinnerend aan zijn conclusies van 13 december 2022 onderstreept de Raad het belang van een sterke politieke wil en consistentie bij de uitvoering van EU-gerelateerde hervormingen om de strategische keuze van Servië voor toetreding tot de EU te verwezenlijken. De Raad herinnert eraan dat de vooruitgang die Servië boekt op het vlak van de rechtsstaat en de normalisering van de betrekkingen met Kosovo het algemene tempo van de toetredingsonderhandelingen zullen blijven bepalen.
24. De Raad verwelkomt de algemene vooruitgang in de toetredingsonderhandelingen tot dusver, waarbij 22 van de 35 onderhandelingshoofdstukken zijn geopend en twee hoofdstukken voorlopig zijn afgesloten. Servië moet zich blijven toespitsen op het voldoen aan de tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24 over de rechtsstaat. De Raad is ingenomen met de tijdige aanneming van vijf wetten ter uitvoering van de grondwetswijzigingen van 2022. Er zijn echter verdere werkzaamheden en politieke inzet nodig om hervormingen door te voeren op fundamentele gebieden, onder meer op het gebied van justitie. Servië moet ook bijzondere aandacht blijven besteden aan de volledige eerbiediging van de grondrechten, met inbegrip van de bescherming van de meest kwetsbare groepen, en aan de niet-discriminerende behandeling van personen die tot minderheden behoren in heel Servië.
25. De Raad onderstreept dat Servië zijn inspanningen in de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad moet opvoeren. Servië moet ook tot tastbare resultaten en een overtuigende staat van dienst komen, met effectieve onderzoeken, vervolgingen, definitieve veroordelingen en bevrozing en confiscatie van criminele vermogensbestanddelen.
26. De Raad spreekt nogmaals zijn bezorgdheid uit over de beperkte vooruitgang bij het verbeteren van het algemene klimaat voor de vrijheid van meningsuiting en de onafhankelijkheid van de media. De Raad moedigt Servië aan meer inspanningen te leveren om zijn actieplan voor de mediastrategie op effectieve wijze uit te voeren.
27. De Raad herhaalt zijn oproep aan de Servische autoriteiten objectief en ondubbelzinnig te communiceren over de EU en zich actief in te zetten voor het voorkomen en bestrijden van alle vormen van desinformatie en buitenlandse informatiemanipulatie op alle mediakanalen.

28. De Raad blijft benadrukken hoe belangrijk het is dat degelijk op regionaal niveau wordt samengewerkt bij de interne afhandeling van oorlogsmisdaden, dat de resterende zaken van vermiste personen worden opgelost en dat er volledig wordt samengewerkt met het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen. Steun voor veroordeelde oorlogsmisdadigers, of voor de verheerlijking of ontkenning van hun misdaden, is uit den boze.
29. Om de voorwaarden voor de goede werking van de democratische instellingen te verbeteren, moedigt de Raad Servië met klem aan gevolg te geven aan de sinds lang bestaande aanbevelingen van de OVSE/ODIHR en de organen van de Raad van Europa, waaronder de aanbevelingen met betrekking tot belangrijke aspecten van het verkiezingsproces.
30. De Raad erkent de beoordeling van de Commissie dat Servië nog steeds op de goede weg is wat betreft zijn niveau van paraatheid ten aanzien van de ijkpunten voor de opening van de onderhandelingen in cluster 3 (Concurrentievermogen en inclusieve groei). Hoewel de Raad ingenomen is met de goede voorbereiding van Servië op de economische criteria, moedigt hij Servië aan een verdere impuls te geven aan de particuliere sector door vaart te zetten achter de structurele hervormingen van het openbaar bestuur en van het bestuur van staatsbedrijven.
31. De Raad is er mee ingenomen dat Servië zich is blijven beijveren voor een aantal regionale samenwerkingsinitiatieven en spoort Servië ertoe aan de goede nabuurschapsbetrekkingen verder te versterken en bij te dragen aan stabiliteit en verzoening met alle partners in de regio.
32. De Raad herhaalt zijn hoge verwachting dat Servië met de hoogste prioriteit zijn inspanningen opvoert richting volledige afstemming op de standpunten van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en op de beperkende maatregelen van de EU, met inbegrip van die ten aanzien van Rusland en Belarus. De Raad roept de Servische autoriteiten tevens op af te zien van acties en verklaringen tegen de standpunten van de EU inzake buitenlands beleid en andere strategische aangelegenheden. De Raad neemt terdege nota van de humanitaire en andere bijstand van Servië aan Oekraïne. De Raad is ook ingenomen met de verbeterde samenwerking van Servië met de EU om te voorkomen dat de beperkende maatregelen van de EU worden omzeild, en moedigt Servië aan deze inspanningen voort te zetten. De Raad is verheugd dat Servië actief blijft deelnemen en aanzienlijk blijft bijdragen aan missies en operaties van de EU in het kader van het GVDB.

33. De Raad erkent dat er op dit gebied vooruitgang is geboekt, maar blijft benadrukken dat Servië volledig moet voldoen aan zijn toezegging om zich aan te passen aan het visumbeleid van de EU.
34. De Raad herhaalt dat er geen rechtvaardiging is voor geweld en veroordeelt met klem het geweld dat door Kosovaarse Servische demonstranten is gebruikt tegen burgers, KFOR-troepen, rechtshandhavingsinstanties en media op 29 mei 2023, alsook de gewelddadige aanval op de Kosovaarse politie op 24 september 2023 in het noorden van Kosovo. De Europese Unie verwacht van Servië dat het volledig meewerkt en alle nodige maatregelen neemt om de daders van de aanvallen aan te houden en snel voor de rechter te brengen. De Raad betreurt het dat Servië in dit verband onvoldoende maatregelen heeft genomen. De Raad spreekt zijn bezorgdheid uit over de herhaalde militaire opbouw door Servië bij de grens met Kosovo en neemt nota van de daaropvolgende terugtrekking van troepen en uitrusting. Servië en Kosovo moeten blijven streven naar de-escalatie, zich onthouden van unilaterale en provocerende acties die tot spanningen en geweld kunnen leiden, en een einde maken aan verdeeldheid zaaiende retoriek. Het verheugt de Raad dat Servië enkele stappen in de goede richting heeft gezet, onder meer door Kosovaarse Serviërs publiekelijk aan te moedigen deel te nemen aan de lokale verkiezingen in het noorden van Kosovo. Servië moet de Kosovaarse Serviërs ook aanmoedigen hun ambt bij de overheidsdiensten te hervatten. De Raad herinnert eraan dat, indien de partijen nalaten de spanningen te de-escaleren, dit gevolgen zal hebben, overeenkomstig de conclusies van de Europese Raad van 26-27 oktober 2023.
35. De Raad verwacht van zowel Servië als Kosovo dat zij een duurzame oplossing vinden voor de situatie in het noorden van Kosovo die veiligheid, beveiliging en participatieve democratie voor alle burgers waarborgt.
36. De Raad verwacht van Servië dat het zich te goeder trouw en in een geest van compromisbereidheid inzet om in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog zonder verdere vertraging tot een alomvattende, juridisch bindende overeenkomst met Kosovo te komen over de normalisering van de onderlinge betrekkingen, overeenkomstig het internationaal recht en het EU-acquis. Deze overeenkomst moet alle belangrijke resterende kwesties regelen en aldus bijdragen aan de regionale stabiliteit. De normalisering van de betrekkingen en de nakoming van de toezeggingen in het kader van hun dialoog zijn essentiële voorwaarden voor het Europese traject van beide partijen, en beide dreigen belangrijke kansen mis te lopen indien er geen vooruitgang wordt geboekt.

37. De Raad is ingenomen met de in februari, respectievelijk maart 2023 aangenomen overeenkomst over het pad naar normalisering tussen Kosovo en Servië en uitvoeringsbijlage daarbij, en betreurt dat beide partijen deze overeenkomst en andere toezeggingen die zijn gedaan in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog onder leiding van de hoge vertegenwoordiger en gesteund door de speciale vertegenwoordiger van de EU, nog niet hebben uitgevoerd. Hij roept Servië en Kosovo ertoe op deze onverwijd en onvoorwaardelijk volledig te eerbiedigen en uit te voeren. Dit omvat ook de oprichting van de vereniging/gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid. De Raad is ingenomen met de bereidheid van Servië en Kosovo om het door de EU-bemiddelaar aan de partijen voorgelegde ontwerpstatuut te aanvaarden, met dien verstande dat er op grond hiervan nog verdere werkzaamheden moeten worden verricht.
38. De Raad verzoekt de Commissie en de hoge vertegenwoordiger de Raad met spoed, d.w.z. vóór eind januari 2024, de wijzigingen voor te stellen van de ijkpunten van hoofdstuk 35 van de toetredingsonderhandelingen met Servië, teneinde rekening te houden met de verplichtingen van Servië op grond van de overeenkomst en de bijbehorende uitvoeringsbijlage.

NOORD-MACEDONIË

39. Onder verwijzing naar de conclusies van de Raad van juli 2022 verheugt het de Raad dat de eerste intergouvernementele conferentie met Noord-Macedonië in juli 2022 heeft plaatsgevonden en dat de screeningvergaderingen met succes zijn afgerond. De Raad is bereid zonder verdere vertragingen of aanvullend politiek besluit nog een intergouvernementele conferentie bijeen te roepen zodra Noord-Macedonië uitvoering heeft gegeven aan zijn toezegging om de grondwetswijzigingen als bedoeld in de conclusies van de Raad van juli 2022 af te ronden, in overeenstemming met zijn interne procedures. De Raad roept Noord-Macedonië op vaart te zetten achter de voltooiing van deze veranderingen. Daarna staat de Raad klaar om de eerste onderhandelingscluster zo spoedig mogelijk te openen, overeenkomstig het onderhandelingskader.
40. De Raad moedigt alle partijen in het parlement aan zich te concentreren op de bevordering van EU-gerelateerde hervormingen en het EU-toetredingsproces.

41. De Raad is ingenomen met het niveau van voorbereiding dat Noord-Macedonië op belangrijke gebieden heeft laten zien en onderstreept dat het belangrijk is de EU-gerichte hervormingen te versnellen en de uitvoering verder te consolideren, met name op het gebied van de cluster fundamentele kwesties en de rechtsstaat. Noord-Macedonië moet resultaten laten zien op het gebied van de onafhankelijkheid, professionaliteit en onpartijdigheid van de rechterlijke macht, de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad en de hervorming van het openbaar bestuur. De Raad spreekt zijn ernstige bezorgdheid uit over een aantal wijzigingen in het wetboek van strafrecht, die gevolgen hebben voor een groot aantal corruptiezaken op hoog niveau, alsook over ongepaste externe beïnvloeding van de werkzaamheden van de Raad voor de rechtspraak en de rechterlijke macht. De Raad roept Noord-Macedonië ook op zich te blijven inspannen om de grondrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden of gemeenschappen behoren, de mediavrijheid en de vrijheid van meningsuiting verder te versterken.
42. De Raad herinnert eraan dat de evaluatie en de uitvoering van de hervormde kieswetgeving, aangepast aan de aanbevelingen van de OVSE/ODIHR en de Commissie van Venetië, op inclusieve en tijdige wijze moeten worden afgerond.
43. Wat de economische criteria betreft, is de Raad verheugd over de geboekte vooruitgang, met name op het gebied van de houdbaarheid van de openbare financiën, en moedigt de Raad Noord-Macedonië aan zich te blijven inspannen om verder aan de eisen van de interne markt van de EU te voldoen en het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie.
44. De Raad merkt op dat goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking essentiële elementen blijven van zowel het uitbreidingsproces als het stabilisatie- en associatieproces. De Raad herinnert eraan hoe belangrijk het is tastbare resultaten te behalen en te goeder trouw bilaterale overeenkomsten uit te voeren, waaronder de Overeenkomst van Prespa met Griekenland en het Verdrag inzake vriendschap, goed nabuurschap en samenwerking met Bulgarije.

45. De Raad prijst Noord-Macedonië nadrukkelijk voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en met name voor de volledige afstemming van zijn beleid op het GBVB, inclusief de beperkende maatregelen – een sterke uiting van de strategische gehechtheid van Noord-Macedonië aan zijn EU-traject. De Raad is verheugd dat Noord-Macedonië actief blijft deelnemen aan EU-missies en -operaties in het kader van het GVDB. De Raad prijst Noord-Macedonië ook voor zijn actieve rol in een complexe geopolitieke context tijdens zijn ambtstermijn als voorzitter van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

ALBANIË

46. De Raad is verheugd dat de eerste intergouvernementele conferentie tussen de EU en Albanië in juli 2022 heeft plaatsgevonden. De Raad is ingenomen met de vooruitgang die het afgelopen jaar is geboekt bij de hervorming, met inbegrip van de succesvolle afronding van de screeningvergaderingen. De Raad ziet ernaar uit de volgende stappen in het toetredingsproces van Albanië te zetten en zo spoedig mogelijk de eerste onderhandelingscluster te openen.
47. De Raad herinnert eraan dat een inclusieve en constructieve politieke dialoog in het land van cruciaal belang blijft om de met de EU verband houdende hervormingen te kunnen doorvoeren.
48. De Raad is verheugd over de geboekte vooruitgang, met name op het gebied van de cluster fundamentele kwesties en in het bijzonder op het gebied van de rechtsstaat, de verdere uitvoering van de alomvattende justitiële hervorming en de hervorming van het openbaar bestuur. De Raad is verheugd dat het doorlichtingsproces gestaag is voortgezet en tastbare resultaten heeft opgeleverd. De Raad onderstreept dat het belangrijk is de EU-gerichte hervormingen te versnellen en de uitvoering verder te consolideren. De Raad stelt met voldoening vast dat de gespecialiseerde structuur voor de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad concrete resultaten heeft opgeleverd en dat de goede samenwerking met de rechtshandhavinginstanties van de EU en de lidstaten is voortgezet. De inspanningen om een solide staat van dienst op het gebied van de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad tot stand te brengen, moeten worden voortgezet. Ook moet de samenwerking op het gebied van onderzoeken, onder meer met het Europees Bureau voor fraudebestrijding (OLAF), worden geïntensiveerd.

49. De Raad roept Albanië op zich te blijven inspannen om de grondrechten, de mediavrijheid, de vrijheid van meningsuiting, en de rechten van personen die tot minderheden behoren, nog beter te beschermen. De Raad moedigt de uitvoering aan van een alomvattende hervorming van de landsector en de consolidering van de eigendomsrechten op een transparante manier, ook door overleg te plegen met alle relevante belanghebbenden en door gevallen van vervalsing van documenten aan te pakken en het registratie- en compensatieproces snel te laten vorderen. De Raad is ingenomen met de vaststelling van afgeleide wetgeving inzake minderheden en blijft er bij Albanië op aandringen de desbetreffende resterende rechtsvoorschriften in verband met de kaderwet van 2017 inzake de bescherming van personen die behoren tot nationale minderheden, in overeenstemming met de Europese normen en met de betrokkenheid van alle relevante belanghebbenden, snel goed te keuren en in te voeren. De Raad moedigt Albanië ook aan alle processen in verband met de nationale volkstelling conform de internationale normen af te ronden.
50. Op het gebied van migratie moet Albanië zijn inspanningen voortzetten om zijn rechtskader in overeenstemming te brengen met het EU-acquis. Hoewel de Raad erkent dat er vooruitgang is geboekt, moedigt hij Albanië aan zijn toezegging zich aan te sluiten bij het visumbeleid van de EU, na te komen.
51. Wat de economische criteria betreft, is de Raad verheugd over de veerkracht en het sterke herstel van de Albanese economie en moedigt de Raad Albanië aan zich te blijven inspannen om verder aan de eisen van de interne markt van de EU te voldoen en het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie.
52. Het verheugt de Raad dat Albanië zich constructief blijft inzetten voor regionale samenwerking. De Raad merkt op dat goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking essentiële elementen blijven van zowel het uitbreidingsproces als het stabilisatie- en associatieproces.
53. De Raad prijst Albanië nadrukkelijk voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en met name voor de volledige afstemming van zijn beleid op het GBVB, inclusief de beperkende maatregelen – een sterke uiting van de strategische gehechtheid van Albanië aan zijn EU-traject. De Raad is verheugd dat Albanië actief blijft deelnemen aan EU-missies en -operaties in het kader van het GVDB. De EU prijst ook de actieve inzet van Albanië als niet-permanent lid van de VN-Veiligheidsraad bij het bevorderen en verdedigen van een op regels gebaseerde internationale orde.

TURKIJE

54. De Raad herinnert aan alle eerdere conclusies van de Raad en de Europese Raad over de betrekkingen van de Europese Unie met Turkije, met name het strategisch belang van de Europese Unie bij een stabiele en veilige omgeving in het oostelijke Middellandse Zeegebied en bij de ontwikkeling van coöperatieve en wederzijds voordelige betrekkingen met Turkije.
55. De EU blijft bereid om met Turkije op een aantal gebieden van gemeenschappelijk belang op een gefaseerde, proportionele en omkeerbare wijze samen te werken, onder voorbehoud van de door de leden van de Europese Raad van 25 maart 2021 en in eerdere conclusies van de Europese Raad gestelde voorwaarden. De Raad blijft ook hechten aan een open en openhartige dialoog, het aanpakken van gemeenschappelijke problemen en samenwerking op essentiële gebieden van gemeenschappelijk belang, zoals migratie, volksgezondheid, klimaat, terrorismebestrijding en regionale kwesties. De Raad neemt nota van de voortzetting van de dialogen op hoog niveau tussen de EU en Turkije over een aantal van deze kwesties.
56. De Raad neemt terdege nota van de recente verbeteringen in de betrekkingen tussen Turkije en Griekenland in de verwachting dat deze verder zullen worden bestendigd. Het verheugt de Raad dat de situatie in het oostelijke Middellandse Zeegebied de-escalereert, hetgeen moet worden bestendigd.
57. De EU heeft in februari 2023 snel en solidair gereageerd op de aardbevingen in het zuidoosten van Turkije door reddingsteams te sturen en steun in natura te verlenen via het Uniemechanisme voor civiele bescherming, en heeft bijgedragen tot de mobilisatie van een totale toezegging van 6 miljard EUR door de internationale gemeenschap.

58. De Raad blijft van Turkije verwachten dat het zich ondubbelzinnig inzet voor goede nabuurschapsbetrekkingen en de vreedzame regeling van geschillen, waarbij het zich indien nodig kan wenden tot het Internationaal Gerechtshof. Zoals gesteld in alle Raadsconclusies over dit onderwerp, evenals in de verklaring van 21 september 2005, roept de Raad Turkije op zijn verplichtingen uit hoofde van het onderhandelingskader na te komen, met inbegrip van de integrale en niet-discriminerende uitvoering ten aanzien van alle lidstaten van het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst. Erkenning van alle lidstaten is van essentieel belang. Turkije moet zijn betrekkingen met de Republiek Cyprus normaliseren en de soevereiniteit en territoriale integriteit van alle EU-lidstaten, alsook al hun soevereine rechten, eerbiedigen overeenkomstig het EU-recht en het internationaal recht, met inbegrip van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee.
59. Onder verwijzing naar eerdere conclusies van de Raad en de Europese Raad blijft de EU zich ten volle inzetten voor een integrale regeling van de kwestie-Cyprus binnen het door de VN overeengekomen kader, in overeenstemming met alle desbetreffende resoluties van de VN- Veiligheidsraad, de beginselen waarop de EU is gegrondvest en het acquis. Het blijft van cruciaal belang dat Turkije zich inzet voor en bijdraagt aan een dergelijke vredesregeling, inclusief de externe aspecten ervan. De EU roept op tot snelle hervatting van de onderhandelingen en is bereid een actieve rol te spelen door steun te bieden in alle stadia van het door de VN gestuurde proces. De Raad herinnert aan het belang van de status van Varosha, veroordeelt alle unilaterale acties van Turkije die indruisen tegen resoluties van de VN- Veiligheidsraad, en roept opnieuw op deze onmiddellijk terug te draaien. De Raad roept Turkije op de relevante resoluties van de VN-Veiligheidsraad na te leven, met name de Resoluties 541, 550, 789 en 1251.

60. In overeenstemming met de conclusies van de Raad van voorgaande jaren, en onder verwijzing naar de internationale verbintenissen van Turkije op dit gebied, herhaalt de Raad zijn ernstige bezorgdheid over de aanhoudende en zeer zorgwekkende achteruitgang op het gebied van de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten. Het systemische gebrek aan onafhankelijkheid en de ongepaste druk die wordt uitgeoefend op de rechterlijke macht blijven aanleiding geven tot grote bezorgdheid, evenals de beperkingen op de mediavrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Turkije moet intensiever samenwerken met de Raad van Europa en diens bevoegde organen en instellingen, hun belangrijke aanbevelingen opvolgen, onverkort uitvoering geven aan het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en andere internationale mensenrechteninstrumenten waarbij Turkije partij is, en alle arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ten uitvoer leggen overeenkomstig artikel 46 van het EVRM. Het feit dat Turkije nog steeds geen uitvoering geeft aan de uitspraken van het EVRM doet vragen rijzen over zijn toewijding aan de rechtsstaat, de eerbiediging van de grondrechten en zijn internationale verplichtingen. De Raad roept Turkije op om de negatieve trend op al deze gebieden zo snel mogelijk om te buigen en de vele ernstige tekortkomingen die worden geconstateerd in het verslag van de Commissie, op geloofwaardige wijze aan te pakken.
61. Wat de economische criteria betreft, moedigt de Raad Turkije aan stappen te blijven zetten om terug te keren naar meer op stabiliteit gericht macro-economisch beleid en om de aanhoudende zorgen over de goede werking van de markteconomie van Turkije, en zijn institutioneel en regelgevingsklimaat, weg te nemen. Voorts wijst de Raad erop dat Turkije zijn verplichtingen met betrekking tot de uitvoering van de douane-unie EU-Turkije moet nakomen en ervoor moet zorgen dat deze ten aanzien van alle lidstaten doeltreffend wordt toegepast. De Raad herhaalt ook dat het vrije verkeer van goederen, met inbegrip van goederen voor tweërlei gebruik, niet mag leiden tot omzeiling van beperkende maatregelen van de EU.

62. De verklaring EU-Turkije van 2016 blijft het belangrijkste kader voor samenwerking op het gebied van migratie en blijft resultaten opleveren. In lijn met de conclusies van de Europese Raad van oktober 2021 verwacht de Raad dat Turkije de Verklaring EU-Turkije volledig en op niet-discriminerende wijze uitvoert, ook ten aanzien van de Republiek Cyprus, om terugkeeroperaties te hervatten en irreguliere aankomsten te voorkomen. De integrale en daadwerkelijke uitvoering van de overnameovereenkomst tussen de EU en Turkije en samenwerking met alle EU-lidstaten op het gebied van justitie en binnenlandse zaken blijven van essentieel belang. De Raad benadrukt dat Turkije zijn visumbeleid moet afstemmen op dat van de EU.
63. De Raad neemt er met grote bezorgdheid nota van dat het buitenlands beleid van Turkije, zoals uiteengezet in het verslag van de Commissie, steeds meer botst met de prioriteiten van de EU in het kader van haar gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, en herhaalt van Turkije nadrukkelijk te verwachten dat het de hoogste prioriteit geeft aan het afstemmen van zijn beleid op de GBVB-standpunten van de EU en haar beperkende maatregelen. De Raad erkent dat Turkije op constructieve wijze heeft bijgedragen aan het faciliteren van de uitvoer van Oekraïens graan, maar betreurt ten eerste dat Turkije zich niet aansluit bij de beperkende maatregelen van de EU in reactie op Ruslands aanvalsoorlog tegen Oekraïne en benadrukt dat het van het grootste belang is dat omzeiling van die maatregelen wordt voorkomen.
64. De Raad stelt tot zijn spijt vast dat Turkije zich van de Europese Unie blijft verwijderen, en herinnert aan zijn eerdere conclusies waarin de Raad constateerde dat de toetredingsonderhandelingen met Turkije daarom feitelijk tot stilstand zijn gekomen en dat geen verdere hoofdstukken in aanmerking komen om te worden geopend of gesloten.

BOSNIË EN HERZEGOVINA

65. De Raad neemt nota van het verslag van de Commissie van 8 november 2023 over Bosnië en Herzegovina en van haar aanbeveling, en ziet uit naar de komende bespreking van deze kwestie door de Europese Raad.

66. De Raad is ingenomen met de hervormingsinspanningen die Bosnië en Herzegovina heeft geleverd nadat het in december 2022 de status van kandidaat-lidstaat werd toegekend. De Raad moedigt Bosnië en Herzegovina aan gevolg te geven aan de 14 essentiële prioriteiten in het in 2019 door de Raad bekrachtigde advies van de Commissie betreffende zijn verzoek om toetreding tot de EU, en daarbij onder meer uitvoering te geven aan alle resterende in de aanbeveling van de Commissie voor de status van kandidaat-lidstaat genoemde stappen, met inachtneming van de conclusies van de Europese Raad van juni 2022. Ondanks bepaalde negatieve ontwikkelingen in de entiteit Republika Srpska zijn er belangrijke stappen gezet en toezeggingen gedaan om de essentiële prioriteiten te verwezenlijken. De Raad moedigt de nodige verdere vooruitgang inzake hervormingen aan. Hij brengt in herinnering dat alle aangenomen wetten volledig in overeenstemming moeten zijn met het EU-acquis en de Europese normen, met inbegrip van de aanbevelingen van de Commissie van Venetië. De EU staat klaar om Bosnië en Herzegovina verder te helpen bij zijn hervormingen en de duurzame uitvoering daarvan, met inbegrip van hervormingen voor het EU-traject van het land.
67. Wat betreft de institutionele mechanismen die door de vredesovereenkomst van Dayton werden ingevoerd, moet Bosnië en Herzegovina verdere constitutionele en electorale hervormingen doorvoeren om de gelijkheid en non-discriminatie van alle burgers te verzekeren, onder meer door de jurisprudentie in de zaak Sejdić-Finci van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) toe te passen. De Raad roept nogmaals op tot een inclusief proces van beperkte constitutionele en electorale hervormingen, via een echte dialoog en in overeenstemming met de Europese normen, teneinde alle vormen van ongelijkheid en discriminatie in het verkiezingsproces uit te bannen. De Raad onderstreept dat er geen enkele wetgevende of politieke stap mag worden ondernomen die de uitvoering van de Sejdić-Finci-uitspraak en daarmee verband houdende arresten van het EHRM zou bemoeilijken of de verdeeldheid verder zou vergroten.
68. De Raad dringt er bij alle politieke actoren in Bosnië en Herzegovina op aan zich te onthouden van provocerende en verdeeldheid zaaiende retoriek en handelingen, waaronder het in twijfel trekken van de soevereiniteit, eenheid en territoriale integriteit van het land, te stoppen met de verheerlijking van veroordeelde oorlogsmisdadigers, en verzoening actief te bevorderen.

69. De Raad herhaalt voorts het EU-perspectief voor Bosnië en Herzegovina als één verenigd en soeverein land zonder voorbehoud toegedaan te zijn.
70. De Raad maakt zich ernstig zorgen over wetgeving en initiatieven in de entiteit Republika Srpska die ingaan tegen het EU-traject van Bosnië en Herzegovina, waaronder separatistische retoriek en het in twijfel trekken van de constitutionele orde van het land. De Raad betreurt de aanneming van wetgeving in de entiteit Republika Srpska over de niet-toepasselijkheid van de besluiten van het Grondwettelijk Hof van Bosnië en Herzegovina in de entiteit. De Raad benadrukt dat de soevereiniteit, de territoriale integriteit, de constitutionele orde, met inbegrip van besluiten van het Grondwettelijk Hof, en de internationale rechtspersoonlijkheid van Bosnië en Herzegovina moeten worden geëerbiedigd. Acties die tegen deze beginselen ingaan zullen ernstige gevolgen hebben.
71. De Raad neemt nota van de beperkte vooruitgang die is geboekt en benadrukt dat de rechtsstaat moet worden versterkt, onder meer door een nieuwe wet inzake de Hoge Raad voor Justitie en Rechtsvervolging en de wet inzake rechtbanken aan te nemen. De Raad roept Bosnië en Herzegovina op doortastende maatregelen te nemen om corruptie en georganiseerde criminaliteit te bestrijden en resultaten te boeken met onderzoeken en veroordelingen, ook op hoog niveau. De Raad is verheugd dat het Europol-contactpunt van start is gegaan met zijn werkzaamheden. De uitspraken van het Grondwettelijk Hof moeten volledig worden geëerbiedigd.
72. De Raad merkt op dat er beperkte inspanningen zijn geleverd op het gebied van de grondrechten, maar verwelkomt dat de Ombudsman is aangewezen als preventief mechanisme voor foltering en roept Bosnië en Herzegovina op de hervormingsinspanningen op het gebied van mensenrechten, gendergelijkheid en non-discriminatie aanzienlijk op te voeren, met name door huiselijk geweld, geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld te bestrijden en de rechten van lhbt'i'ers te waarborgen.

73. De Raad betreurt de achteruitgang op het gebied van vrijheid van meningsuiting en mediavrijheid en spoort Bosnië en Herzegovina aan de veiligheid van journalisten te waarborgen en ervoor te zorgen dat er gepaste gerechtelijke stappen worden ondernomen bij bedreigingen en geweld. De Raad betreurt eveneens de herinvoering van strafrechtelijke sancties voor laster in de entiteit Republika Srpska, en de recente aanneming in eerste lezing in de assemblee van de entiteit van een ontwerpwet waarin maatschappelijke organisaties worden aangemerkt als “buitenlandse agenten”, hetgeen aanleiding geeft tot grote bezorgdheid.
74. De Raad is ingenomen met de vooruitgang die in zekere mate is geboekt bij de hervorming van het openbaar bestuur, met name de aanneming van de wet inzake de vrije toegang tot informatie. Hij verwacht dat er verdere stappen worden gezet om een professioneel en gedepolitiseerd ambtelijk apparaat te waarborgen. Voorts moedigt de Raad Bosnië en Herzegovina met klem aan een nationaal programma op te zetten voor de overname van het acquis, om te waarborgen dat de afstemming van de wetgeving op gecoördineerde wijze verloopt.
75. De Raad is ingenomen met de positieve stappen die zijn gezet om het migratiebeheer en de coördinatie op dit vlak te verbeteren, met name de aanneming van een vreemdelingenwet. De Raad roept het land op zijn beleid volledig af te stemmen op het EU-visumbeleid, de statusovereenkomst inzake Frontex met de EU te sluiten en toegang tot asiel te waarborgen.
76. Wat de economische criteria betreft, merkt de Raad op dat Bosnië en Herzegovina nog in een beginstadium verkeert bij de totstandbrenging van een functionerende markteconomie.
77. De Raad is tevreden met de vernieuwing van het mandaat van de operatie EUFOR Althea, die een belangrijke rol blijft spelen door de autoriteiten in Bosnië en Herzegovina te ondersteunen bij het handhaven van een veilige omgeving voor alle burgers.
78. De Raad wijst nogmaals op het belang van voortgezette samenwerking tussen internationale actoren en spreekt zijn steun uit voor de werkzaamheden van de hoge vertegenwoordiger en zijn bureau om de "5+2-agenda" uit te voeren.

79. De Raad moedigt Bosnië en Herzegovina aan zich actief te blijven inzetten voor regionale samenwerking en goede nabuurschapsbetrekkingen, en alle regionale mobiliteitsovereenkomsten in het kader van het proces van Berlijn snel te ratificeren.
80. De Raad prijst de aanzienlijk verbeterde afstemming van het beleid van Bosnië en Herzegovina op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU, wat een duidelijk signaal is van zijn gehechtheid aan het EU-traject. De Raad spoort Bosnië en Herzegovina aan deze positieve ontwikkeling voort te zetten en ervoor te zorgen dat de beperkende maatregelen, ook ten aanzien van Rusland en Belarus, volledig ten uitvoer worden gelegd.

KOSOVO

81. De Raad is ingenomen met de niet-aflatende inzet van Kosovo voor zijn Europese traject en de daarmee verband houdende hervormingen. De EU staat klaar om Kosovo verder op weg te helpen bij zijn hervormingen en de duurzame uitvoering daarvan, met inbegrip van hervormingen voor zijn Europese traject. De Raad ziet uit naar de inwerkingtreding van de visumliberalisering voor Kosovo op 1 januari 2024.
82. De Raad is ingenomen met de belangrijke vooruitgang die is geboekt bij de hervorming van het kiesstelsel, waarmee gevolg is gegeven aan reeds lang bestaande door opeenvolgende EU-verkiezingswaarnemingsmissies gedane aanbevelingen, en spoort Kosovo aan om de nieuwe wetgeving vóór de volgende algemene verkiezingen te implementeren.
83. De Raad merkt op dat er beperkte vorderingen zijn gemaakt met betrekking tot de rechtsstaat, de strijd tegen georganiseerde criminaliteit en corruptiebestrijding, en roept Kosovo op de bestaande instrumenten beter toe te passen om de integriteit, onafhankelijkheid en doeltreffendheid van het gerechtelijk apparaat te waarborgen en het openbaar bestuur verder te hervormen. Er moet meer worden gedaan om de grondrechten, waaronder gendergelijkheid en de rechten van minderheidsgemeenschappen en lhbt'i'ers, effectief te bevorderen en de volledige bescherming van het cultureel en religieus erfgoed te waarborgen. De Raad dringt er bij Kosovo op aan de wet inzake de preventie van en bescherming tegen huiselijk geweld, geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld uit te voeren. Kosovo moet de uitspraak van het Grondwettelijk Hof over het klooster van Dečani onverwijld ten uitvoer leggen. De Raad herhaalt bezorgd te zijn over het gebrek aan vrijheid van meningsuiting en het beperkte pluralisme in het noorden van Kosovo.

84. De Raad is zeer bezorgd over de situatie in het noorden van Kosovo, waaronder de veiligheid in het gebied. Verscheidene unilaterale stappen van Kosovo en Servië, alsook het collectieve aftreden van Kosovaarse Serviërs uit Kosovaarse instellingen en hun boycot van de lokale verkiezingen in april in het noorden van Kosovo, hebben de spanningen verder doen toenemen. De Raad veroordeelt met klem het geweld van Kosovaars-Servische demonstranten tegen burgers, KFOR-troepen, rechtshandhavers en media op 29 mei 2023. Er moeten zo spoedig mogelijk nieuwe lokale verkiezingen worden gehouden in het noorden van Kosovo en Kosovaarse Serviërs moeten hieraan actief deelnemen, zonder enige voorafgaande voorwaarde. De Kosovaarse Serviërs moeten ook terugkeren naar de instellingen waar ze uit zijn gestapt. Kosovo moet deze terugkeer faciliteren en Servië moet deze aanmoedigen.

De Raad brengt in herinnering dat de EU, in lijn met de verklaring van 3 juni van de hoge vertegenwoordiger namens de EU, omkeerbare maatregelen neemt ten aanzien van Kosovo vanwege het uitblijven van doortastende maatregelen om de spanningen in het noorden van Kosovo te de-escaleren. De Raad is ingenomen met de stappen die Kosovo heeft gezet om tegemoet te komen aan een aantal van de verzoeken van de EU. De Raad brengt in herinnering dat de EU bereid is de maatregelen op te heffen als er verdere vooruitgang wordt geboekt bij het inwilligen van door de EU gedane verzoeken. De Raad zal zich met deze zaak blijven bezighouden en zal erop terugkomen op basis van een verslag van de hoge vertegenwoordiger over de uitvoering van deze verzoeken.

De Raad herhaalt dat geweld nooit gerechtvaardigd is en veroordeelt met klem de gewelddadige aanval op de Kosovaarse politie van 24 september 2023. De Raad merkt in verband met deze aanval op dat de samenwerking van de Kosovaarse politie met EULEX is verbeterd. De Raad is ingenomen met de versterkte aanwezigheid van KFOR, met name bij de grens/grensafbakening tussen Kosovo en Servië. Kosovo en Servië moeten blijven streven naar de-escalatie, zich onthouden van unilaterale en provocerende acties die tot spanningen en geweld kunnen leiden, en een einde maken aan verdeeldheid zaaiende retoriek. De Raad herinnert eraan dat, indien de partijen nalaten de spanningen te de-escaleren, dit gevolgen zal hebben, overeenkomstig de conclusies van de Europese Raad van 26-27 oktober 2023.

85. De Raad verwacht van zowel Kosovo als Servië dat zij een duurzame oplossing vinden voor de situatie in het noorden van Kosovo die veiligheid, beveiliging en participatieve democratie voor alle burgers waarborgt.
86. De Raad verwacht van Kosovo dat het zich te goeder trouw en in een geest van compromisbereidheid inzet om in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog zonder verdere vertraging tot een alomvattende, juridisch bindende overeenkomst met Servië te komen over de normalisering van de onderlinge betrekkingen, overeenkomstig het internationaal recht en het EU-acquis. Deze overeenkomst moet alle belangrijke resterende kwesties regelen en aldus bijdragen aan de regionale stabiliteit. De normalisering van de betrekkingen en de nakoming van de toezeggingen in het kader van hun dialoog zijn essentiële voorwaarden voor het Europese traject van beide partijen, en beide dreigen belangrijke kansen mis te lopen indien er geen vooruitgang wordt geboekt.
87. De Raad is ingenomen met de in februari, respectievelijk maart 2023 aangenomen overeenkomst over het pad naar normalisering tussen Kosovo en Servië en uitvoeringsbijlage daarbij, en betreurt dat beide partijen deze overeenkomst en andere toezeggingen die zijn gedaan in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog onder leiding van de hoge vertegenwoordiger en gesteund door de speciale vertegenwoordiger van de EU, nog niet hebben uitgevoerd. De Raad roept Kosovo en Servië op deze onverwijld en onvoorwaardelijk volledig te eerbiedigen en uit te voeren. Dit omvat ook de oprichting van de vereniging/gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid. De Raad is ingenomen met de bereidheid van Kosovo en Servië om het door de EU-bemiddelaar aan de partijen voorgelegde ontwerpstatuut te aanvaarden, met dien verstande dat er op grond hiervan nog verdere werkzaamheden moeten worden verricht.
88. De Raad verzoekt de speciale vertegenwoordiger van de EU voor de dialoog tussen Belgrado en Pristina en andere regionale kwesties in de Westelijke Balkan om de agenda van de volgende bijeenkomst van de speciale groep voor normalisering van de betrekkingen van Kosovo met Servië bij te werken, teneinde rekening te houden met de verplichtingen van Kosovo op grond van de overeenkomst en de bijbehorende uitvoeringsbijlage.
89. De Raad herhaalt het belang van en zijn steun voor het werk van de Speciale Kamers Kosovo en de Speciale Aanklager, en onderstreept bereid te zijn hen bij te staan bij de uitvoering van hun mandaat.

90. De Raad herinnert eraan hoe belangrijk het is dat Kosovo nauw samenwerkt met de EULEX-missie en met andere betrokken internationale actoren.
91. Wat de economische criteria betreft, merkt de Raad op dat Kosovo zich bij de ontwikkeling van een functionerende markteconomie na het beginstadium nu in de volgende voorbereidingsfase bevindt.
92. De Raad dringt er bij Kosovo op aan zich met spoed actief en constructief in te zetten voor regionale samenwerking en zijn toezeggingen in het kader van de Cefta en de stabilisatie- en associatieovereenkomst na te komen, onder meer door terug te komen op zijn besluit om de invoer van goederen uit Servië te verbieden. De Raad is ingenomen met de ratificatie door Kosovo van drie in 2022 in het kader van het proces van Berlijn gesloten overeenkomsten inzake vrij verkeer en wederzijdse erkenning van kwalificaties.
93. De Raad prijst Kosovo voor zijn krachtige veroordeling van Ruslands aanvalsoorlog tegen Oekraïne, zijn duidelijke geostrategische koers en vrijwillige aansluiting bij het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU en zijn doorlopende uitvoering van de beperkende maatregelen van de EU, waarin de strategische keuze van Kosovo en de plek die het inneemt in een gemeenschap van waarden duidelijk tot uiting komen.

OEKRAÏNE

94. De Raad herhaalt dat hij de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne resoluut veroordeelt. De Raad brengt in herinnering dat de Europese Unie de onafhankelijkheid, de soevereiniteit en de territoriale integriteit van Oekraïne binnen zijn internationaal erkende grenzen, alsook het inherente recht van Oekraïne op zelfverdediging tegen Russische agressie, onverminderd steunt. De EU zal Oekraïne en het Oekraïense volk blijven steunen tegen de aanhoudende oorlog van Rusland, zolang dat nodig is.
95. De Raad prijst Oekraïne voor de aanzienlijke vooruitgang die het heeft geboekt bij de verwezenlijking van de doelstellingen die verbonden zijn aan zijn status van kandidaat-lidstaat, ondanks het feit dat het land in een oorlog verkeert.
96. De Raad neemt nota van het verslag van de Commissie van 8 november 2023 over Oekraïne en van haar aanbevelingen, en ziet uit naar de komende bespreking van deze kwestie door de Europese Raad.

97. De EU staat klaar om Oekraïne verder op weg te helpen bij zijn hervormingen en de duurzame uitvoering ervan, met inbegrip van hervormingen voor het EU-traject van het land, en blijft zich inzetten voor de ondersteuning van de reparatie, het herstel en de wederopbouw van Oekraïne.
98. De Raad erkent dat Oekraïne zich inspant om consistent veelomvattende hervormingen door te voeren met betrekking tot de rechtsstaat, het gerechtelijk apparaat en het openbaar bestuur, is ingenomen met de vooruitgang die het op dit vlak heeft geboekt, en spoort Oekraïne aan vastberaden voort te gaan op deze weg, hetgeen cruciaal blijft om het land weerbaarder te maken en verdere stappen te zetten in het uitbreidingsproces.
99. Het stemt de Raad tevreden dat er een wetgevend en institutioneel kader inzake de grondrechten is vastgesteld en dat Oekraïne zijn mediawetgeving heeft afgestemd op het EU-acquis inzake audiovisuele media.
100. Wat corruptiebestrijding betreft, is de Raad ingenomen met de vooruitgang die is geboekt bij het waarborgen van de onafhankelijkheid en de doeltreffende werking van de instanties voor corruptiebestrijding. Oekraïne moet zijn instanties en maatregelen voor corruptiebestrijding verder blijven versterken, en goede resultaten blijven boeken met onderzoeken en veroordelingen, ook ten aanzien van corruptie op hoog niveau. Met betrekking tot de maatregelen om de buitensporige invloed van oligarchen in te perken, erkent de Raad dat er belangrijke systemische oplossingen zijn gevonden en de Raad verwacht verdere vooruitgang op dit gebied. De Raad prijst Oekraïne voor de verdere afstemming van zijn antiwitwaswetgeving op de normen van de Financiële-actiegroep (FATF). De Raad neemt nota van de genomen stappen met betrekking tot de rechten van personen die tot een nationale minderheid behoren en ziet uit naar verdere stappen, zoals aanbevolen door de Commissie van Venetië.
101. Als gevolg van de aanhoudende agressie van Rusland loopt Oekraïne tegen uitzonderlijke moeilijkheden aan bij de uitvoering van zijn monetair beleid en de economische governance in het algemeen. Er dient in het bijzonder te worden gelet op de werking van de markteconomie van het land en de onafhankelijkheid van zijn regelgevende instanties, met name de centrale bank, die reeds doortastende maatregelen heeft genomen, ook het met het oog op de wederopbouw.

102. De Raad prijst de inspanningen van Oekraïne om zijn energiezekerheid en -onafhankelijkheid te vergroten. Gezien de voortdurende aanvallen op de Oekraïense energie-infrastructuur staat de EU klaar om steun te blijven verlenen om de weerbaarheid van het Oekraïense energiesysteem te versterken.
103. De Raad legt de nadruk op verdere verdieping van de sectorale samenwerking van de EU met Oekraïne en zijn integratie in de interne markt van de EU, op basis van de verdere uitvoering van de associatieovereenkomst EU-Oekraïne, met inbegrip van de diepe en brede vrijhandelsruimte.
104. De Raad is ingenomen met de strategische inzet van Oekraïne voor zijn EU-traject en zijn verregaande aansluiting op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en de beperkende maatregelen van de EU. De Raad moedigt Oekraïne aan deze positieve trend voort te zetten en zijn beleid volledig af te stemmen op dat van de EU, met inachtneming van de beginselen van soevereiniteit en territoriale integriteit.

MOLDAVIË

105. De Raad prijst Moldavië voor de aanzienlijke vooruitgang die het heeft geboekt bij de verwezenlijking van de doelstellingen die verbonden zijn aan zijn status van kandidaat-lidstaat, ondanks de grote uitdagingen als gevolg van Ruslands aanvalsoorlog tegen Oekraïne en hybride acties tegen Moldavië zelf.
106. De Raad neemt nota van het verslag van de Commissie van 8 november 2023 over Moldavië en van haar aanbevelingen, en ziet uit naar de komende bespreking van deze kwestie door de Europese Raad.
107. De EU staat klaar om Moldavië verder op weg te helpen bij zijn hervormingen en de duurzame uitvoering daarvan, met inbegrip van hervormingen voor het Europese traject van het land.
108. De Raad neemt, wat het cluster fundamentele kwesties betreft, nota van de duidelijke gedrevenheid van Moldavië om hervormingen door te voeren en de doortastende stappen die het gezet heeft, en benadrukt dat het belangrijk is om duurzame en tastbare vooruitgang te blijven boeken met deze hervormingen, met name op het gebied van de rechtsstaat, justitie en de grondrechten, met inbegrip van de rechten van personen die tot minderheden behoren.

109. De Raad moedigt Moldavië aan vooruitgang te blijven boeken met de alomvattende justitiële hervorming, met inbegrip van het doorlichtingsproces, en de strijd tegen corruptie, waarbij de focus moet liggen op het versterken van de betrokken instellingen en het boeken van solide resultaten met onderzoeken en veroordelingen, ook ten aanzien van corruptie op hoog niveau. De Raad is ingenomen met de systemische wijze waarop Moldavië de de-oligarchisatie benadert en spoort het land aan door te gaan met de uitvoering van het actieplan.
110. De Raad neemt nota van de voorlopige bevindingen van het OVSE/ODIHR, die erop wijzen dat de lokale verkiezingen van 5 november vreedzaam zijn verlopen en efficiënt werden georganiseerd, onder moeilijke omstandigheden. Er was echter ook sprake van buitenlandse inmenging, hetgeen een kwalijke impact had op het verkiezingsproces, net als de genomen beperkende maatregelen uit nationaleveiligheidsoverwegingen. Met het oog op de komende presidents- en parlementsverkiezingen dringt de Raad er bij Moldavië op aan de maatregelen tegen kwaadwillige inmenging in overeenstemming te brengen met de internationale normen.
111. De Raad prijst de weerbaarheid van Moldavië tegen Ruslands ongekende hybride acties, en bevestigt opnieuw dat de EU Moldavië zal ondersteunen op dit vlak, onder meer via de partnerschapsmissie van de EU in de Republiek Moldavië.
112. De Raad prijst de inspanningen van Moldavië om zijn energiezekerheid en -onafhankelijkheid te vergroten. Moldavië moet zijn opwekkingscapaciteit verder vergroten en de maatregelen op het gebied van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie versterken, met name met behulp van het steunpakket voor Moldavië.
113. De Raad neemt nota van de vorderingen met de hervormingen in de economische en de financiële sector en benadrukt het belang van transformatieve economische hervormingen, sectorale samenwerking en de integratie van Moldavië in de interne markt van de EU, op basis van een versterkte uitvoering van de associatieovereenkomst EU-Moldavië, met inbegrip van de diepe en brede vrijhandelsruimte.

114. De Raad is ingenomen met de aanhoudende inspanningen van Moldavië om zijn kader voor het openbaar bestuur en het beheer van de overheidsfinanciën te versterken, en roept Moldavië op zijn administratieve en institutionele capaciteit op alle niveaus te blijven versterken. Het maatschappelijk middenveld moet stelselmatig betrokken blijven worden bij de hervormingen en moet tijdiger en transparanter worden geraadpleegd in het wetgevingsproces.
115. De Raad bevestigt opnieuw zich in te zullen zetten om de soevereiniteit en de territoriale integriteit van de Republiek Moldavië binnen haar internationaal erkende grenzen te steunen.
116. Het stemt de Raad tevreden dat Moldavië Ruslands agressie tegen Oekraïne resoluut en principieel veroordeelt. De Raad is ingenomen met de strategische inzet van Moldavië voor zijn EU-traject en de aanzienlijk toegenomen aansluiting bij het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en de beperkende maatregelen van de EU. De Raad moedigt Moldavië aan deze positieve trend voort te zetten en zijn beleid volledig af te stemmen op dat van de EU, met inachtneming van de beginselen van soevereiniteit en territoriale integriteit.

GEORGIE

117. De Raad neemt nota van het verslag van de Commissie van 8 november 2023 over Georgië en van haar aanbeveling, en ziet uit naar de komende bespreking van deze kwestie door de Europese Raad.
118. De Raad roept Georgië op duidelijk blijf te geven van zijn gehechtheid aan de waarden van de EU, vooruitgang te blijven boeken met zijn hervormingsagenda en de door de Commissie gestelde voorwaarden op inclusieve, betekenisvolle en onomkeerbare wijze te vervullen, om toekomstig EU-lidmaatschap dichterbij te brengen.
119. De Raad neemt terdege nota van de oprechte wens van de overgrote meerderheid van de Georgische bevolking om lid te worden van de EU. Het stemt de Raad tevreden dat het wetgevingskader, de institutionele structuur en het levendige maatschappelijke middenveld, met inbegrip van waakhondorganisaties, over het algemeen goed functioneren, en de Raad brengt in herinnering dat deze elementen Georgië een solide basis bieden voor democratische en rechtsstatelijke hervormingen.

120. Wat enkele fundamentele kwesties voor uitbreiding betreft, wijst de Raad in het bijzonder op de algemene vooruitgang bij de hervorming van het openbaar bestuur, op het gebied van overheidsopdrachten en economische hervormingen. De Raad is ingenomen met de algehele voorbereiding van Georgië op de verplichtingen die het EU-lidmaatschap met zich meebrengt, en spoort Georgië aan onverminderd verder te werken aan de afstemming op het acquis en de normen van de EU en de sectorale samenwerking met de EU verder te verdiepen, op basis van een versterkte uitvoering van de associatieovereenkomst EU-Georgië, met inbegrip van de diepe en brede vrijhandelsruimte. De Raad spoort Georgië ook aan te blijven voldoen aan de benchmarks voor visumliberalisering.
121. De Raad roept alle politieke actoren in Georgië op te opteren voor constructieve samenwerking en dialoog, de polarisering te overstijgen en af te zien van acties die de politieke spanningen verder kunnen doen toenemen en de democratische instellingen en hervormingsagenda van het land kunnen tegenwerken. Voorts herinnert de Raad eraan dat Georgië zich ertoe heeft verbonden het maatschappelijk middenveld handelingsvrijheid te waarborgen en ervoor te zorgen dat het actief, inclusief en betekenisvol kan deelnemen aan het beleidsvormingsproces. Dit zou zorgen voor effectievere en duurzamere resultaten bij de hervormingen op fundamentele gebieden, met name de rechtsstaat en de grondrechten.
122. De Raad onderstreept ook het belang van de strijd tegen desinformatie en buitenlandse informatiemaniplatie en inmenging tegen de EU en haar waarden, en roept Georgië op betekenisvolle maatregelen te nemen op dit vlak.
123. De Raad herhaalt dat het land prioriteit moet blijven geven aan de goede werking van de democratische instellingen en justitiële en rechtsstatelijke hervormingen. De Raad benadrukt dat Georgië de volledige onafhankelijkheid, verantwoordingsplicht en onpartijdigheid van alle overheidsinstellingen en met name de gerechtelijke, met vervolging belaste en monetaire instanties, verder moet versterken en moet waarborgen, in lijn met de Europese normen en de aanbevelingen van de Commissie van Venetië. De Raad benadrukt dat het belangrijk is om solide resultaten te boeken met onderzoeken naar corruptie en georganiseerde criminaliteit en met een systemische aanpak de-oligarchisatiemaatregelen ten uitvoer te leggen.

124. Wat de hervorming van het kiesstelsel betreft, brengt de Raad in herinnering dat een solide kader in lijn met Europese en internationale normen cruciaal blijft om een sterkere democratie te bewerkstelligen. De Raad roept Georgië op vrije, eerlijke en concurrerende verkiezingen te waarborgen, met name in 2024, en de aanbevelingen van het OVSE/ODIHR en de Commissie van Venetië van de Raad van Europa bij voorgaande verkiezingen volledig uit te voeren.
125. De Raad herhaalt dat Georgië de volledige eerbiediging van de grondrechten mogelijk moet maken, met inbegrip van mediavrijheid en -pluriformiteit, het recht op vrijheid van mening, vereniging en meningsuiting en de bescherming van lhbtbi'ers tegen intimidatie, geweld en discriminatie.
126. De Raad bevestigt dat de EU de soevereiniteit, onafhankelijkheid en territoriale integriteit van Georgië binnen zijn internationaal erkende grenzen steunt en onderstreept dat de EU zich vastbesloten in blijft zetten voor vreedzame conflictoplossing en vast blijft houden aan haar beleid van niet-erkenning en betrokkenheid, onder meer via de aanwezigheid van de EU-waarnemingsmissie in Georgië.
127. De Raad benadrukt van Georgië nadrukkelijk te verwachten dat het zijn beleid beter afstemt op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en de beperkende maatregelen van de EU, met inachtneming van de beginselen van soevereiniteit en territoriale integriteit. Ook roept de Raad Georgië op de negatieve trend op dit vlak snel om te buigen en stappen te zetten richting volledige afstemming. Dit zou een duidelijk signaal zijn van de strategische keuze van Georgië voor EU-lidmaatschap. De Raad spoort Georgië aan de goede samenwerking met de EU om omzeiling van de beperkende maatregelen van de EU, onder meer tegen Rusland en Belarus, te voorkomen, voort te zetten.
-